

Europa skal reddes af nye klynger

EUs konkurrenceevne lider under svage erhvervsklynger – EU-Kommissionen på vej med ny kortlægning af Europas industri-klynger – Flertallet af de danske klynger befinder sig i markeder med lav vækst – Renaissance for klyngepolitikken

PÅ OVERFLADEN ER ALT GODT. De europæiske økonomier vil i år vokse hurtigere end den amerikanske økonomi, mere end to millioner nye arbejdspladser blev skabt i 2006, og man skal mange år tilbage for at finde en lige så opmuntrende økonomisk konjunktur for Europa.

Men lige under den makroøkonomiske overflade er situationen meget mere alvorlig. En større kortlægning af Europas erhvervsklynger viser, at de europæiske erhvervsklynger generelt er svagere og dårligere udviklede end i USA. Da virksomheder i veludviklede erhvervsklynger vokser hurtigere og er mere innovative end virksomheder uden for dynamiske klynger, er konklusionerne i den nye rapport en tikkende bombe under EUs mål om at gøre Europa til verdens mest konkurrencedygtige økonomi i 2010 – den såkaldte Lissabon-målsætning.

Rapporten, som EU-Kommissionen regner med at offentliggøre i slutningen af måneden, kortlægger 38 erhvervsklynger i 258 regioner fordelt på 31 europæiske lande. Hovedkonklusionerne i analysen er, at:

- De europæiske klynger er mindre specialiserede end de amerikanske.
- De har færre beskæftigede.
- De er mindre konkurrencedygtige.

Konsekvensen er et velstandstab for Europa. Allerede i dag er velstanden i San Francisco Bay Area næsten dobbelt så høj som i Danmark. Og siden 1992 har EU-landenes økonomier næsten hvert år præsteret lavere vækst og ringere produktivitet end den amerikanske økonomi.

“Europa investerer mindre i forskning og udvikling end USA, og Europa har et innovationsproblem. En vigtig del af forklaringen er, at Europa har svage klynger. Europa taber konkurrenceevne i forhold til USA,” siger en af verdens førende klyngeforskere, Dr. Christian Ketels fra Stockholm School of Economics og Harvard Business School. Han har i årevis arbejdet tæt sammen med professor Michael E. Porter fra Harvard og har koordineret indsamlingen af data for EU-Kommissionen.

EU-rapporten identificerer 13 danske erhvervsklynger, men også her kniber det med konkurrenceevnen. De største danske erhvervsklynger befinder sig i lavvækstmarkeder, klyngerne er fragmenterede, og produktiviteten i Danmark er lavere end i de fleste andre lande, vi sammenligner os med.

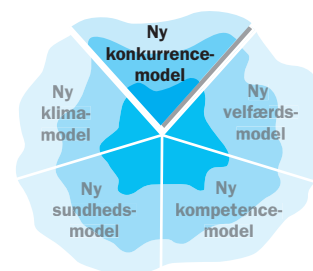
Klyngeforskernes konklusion er klar: Hvis Europa ikke fortsat skal sakke mere og mere bagud i velstandskapløbet med USA, må de europæiske politikere og erhvervsledere satse på en mere klyngeorienteret økonomisk politik.

Få klynger i vækstmarkeder

EU-Kommissionens kortlægning gør det muligt at tegne mere præcise kort over den europæiske klyngestruktur, hvordan beskæftigelsen udvikler sig i de forskellige klynger, hvordan de vokser, og hvilke regioner i Europa der har de fleste og mest konkurrencedygtige klynger. Se figur 1.

Europa har nogle enkelte stærke erhvervsklynger i verdensklasse. Det er f.eks. bilklyngen i Tyskland med satellitter i Spanien, Sverige, Tjekkiet og Norditalien. Italienerne og svenskerne er nu ved at diversificere og bruge deres vi-

Danmark 2.0

Skal Danmark bevare sin position som et af verdens mest konkurrencedygtige samfund, kræver det radikal fornyelse.

Under overskriften MM Agenda analyserer Ugebrevet de udfordringer, der tvinger det danske samfunds nøgleaktører til at udvikle nye strategier.

Tidligere artikler i serien om en ny konkurrence-model:

- “Økonomisk magtskifte presser Danmark”, nr. 15, 2007.
- “Vi skal designe os til velstand”, nr. 15, 2007.
- “Danmarks næste fødevareboom bliver en IKEA-model”, nr. 19, 2007.

Styrkepositioner

Inden for biotek, medicinal- og miljøteknologi klarer de europæiske klynger sig godt.

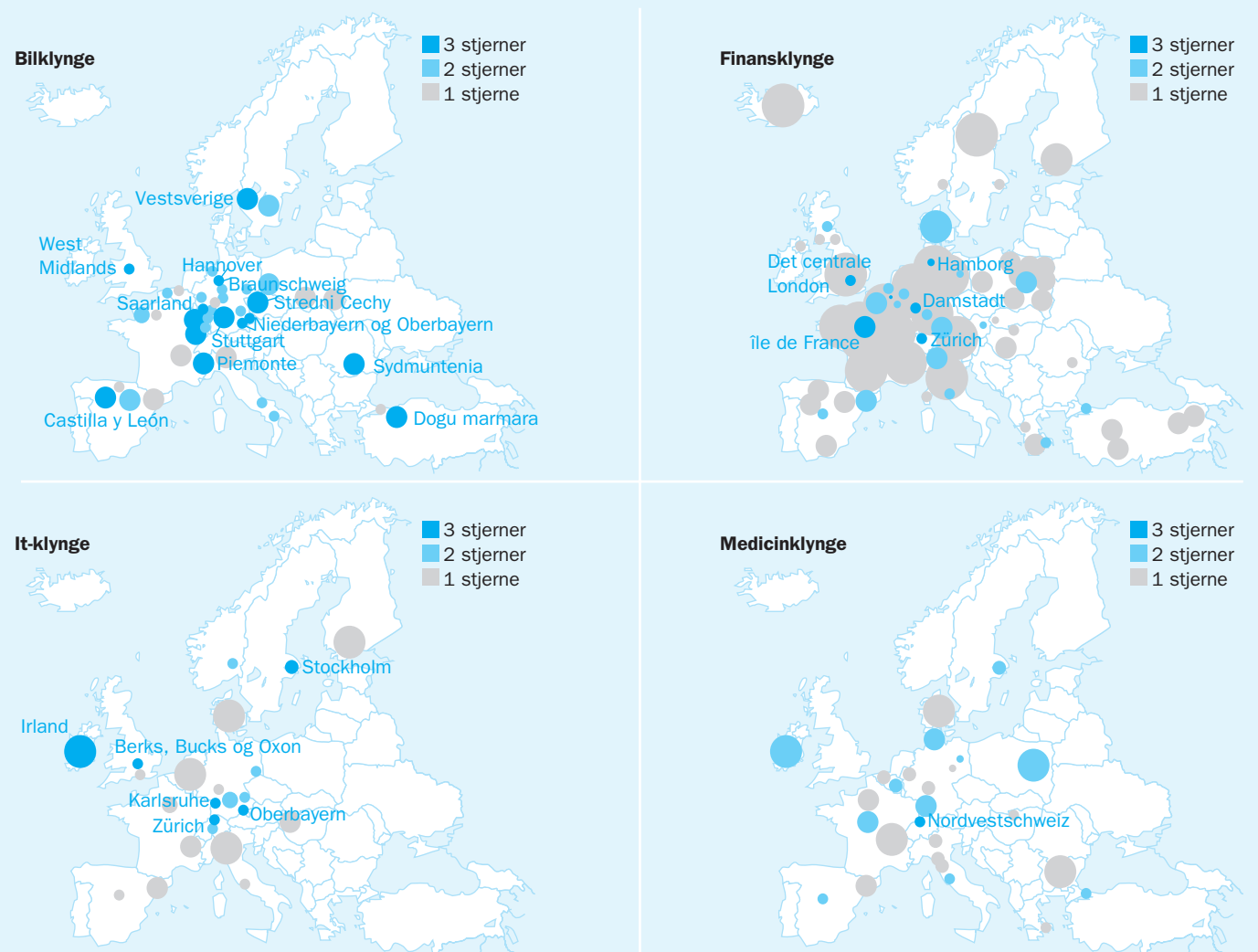
den til at opbygge nye styrkepositioner inden for GPS-teknologi og sikkerhedsudstyr, så klyngeudviklingen er dynamisk. Europa har også stærke klynger i Londons finanssektor, forbrugerelektronik fra Holland til Østrig, og modeindustrien i Norditalien. Den europæiske medicinalklynge er produktivitetmæssigt nummer to i verden efter den amerikanske, men inden for mobile teleløsninger er Europa stadig verdensførende takket være finske Nokia og en fremsynet europæisk erhvervs politik. Men koreanerne og japanerne stormer frem.

Også inden for bioteknologi og miljøteknologier performer Europa stadig godt. Der er flere klynger, hvor Europa har et meget stærkt ud-

gangspunkt, men samlet set kniber det alvorligt i det brede felt af i alt 38 erhvervs klynger, som er identificeret. Og Europa har ingen klynge i Silicon Valley-klassen.

“Vi må mobilisere alle fællesskabets institutioner og de regionale og nationale kræfter på at skabe klynger i verdensklasse,” siger Dr. Nikos Pantalos fra EU-Kommissionens generaldirektorat for virksomheder og industri: “De europæiske klynger er alt for fragmenterede i forhold til USAs, og markedsbarriererne er for høje. Vi kan ikke blive verdensmestre på alle områder, men kortlægningen af Europas klynger skal bruges til at finde ud af, hvilke klynger og sektorer vi skal satse på.”

MM | Fire stærke europæiske klynger og vinderregionerne

Figur 1: Regioner med tre stjerner har de største, mest dominerende og mest specialiserede erhvervs klynger. Danmark har tostjernede klynger inden for finans, it og medicin.

Note: Ranking ud fra

1. Størrelse (>15.000 job)
2. Dominans (>7% regional cluster employment)
3. Specialisering i klyngen

Kilde: "Europe INNOVA Cluster Mapping Project", Christian Ketels og Örjan Sölvell.

Benchmarket afslører også, at amerikanere – ikke europæerne – er i verdensklasse inden for de hurtigst voksende grene af økonomien, hvor indtjeningen er højest. Amerikanerne står meget stærkere inden for de kreative erhverv, oplevel-

Eksisterende virksomheder samles i stærke regionale netværker, hvor de kan drage fordel af et specialiseret videnssystem med forskning og uddannelse, fremsynede offentlige reguleringer og krævende forbrugere i hjemregionen.

.....
På dagsordenen

Kortlægning er første skridt på vejen mod en europæisk klyngepolitik.

.....
Europas egentlige problem er, at vi har svage klynger inden for de nye vækstklynger, der vinder frem overalt i verden.

Jørgen Rosted, udviklingsdirektør

sesøkonomien, software og computerspil, forretningservice og den nye sikkerhedsindustri. Og det er Europas akilleshæl, mener Jørgen Rosted, direktør for Økonomi- og Erhvervsministeriets analyseenhed, FORA.

“Europas egentlige problem er, at vi har svage klynger inden for de nye højvækstklynger, der vinder frem overalt i verden. Men man tager fejl, hvis man tror, Europa skal satse på at styrke alle de eksisterende klynger. Det gælder om at understøtte de nye vækstklynger – f.eks. miljøklyngen – som markedet er ved at danne. Og på det punkt gør Europa ikke nok,” siger Jørgen Rosted.

Analyserne og databehandlingen i den europæiske kortlægning er endnu ikke endeligt afsluttet, og i korridorerne er der stadig en passioneret debat om, hvordan man med de eksisterende data kan indfange dynamikken i det nye globale videnssamfund. Men klyngetænkningen har allerede fået stor opmærksomhed fra Kommissionens formand José Manuel Barroso, og EUs konkurrenceministre har i en fælles erklæring bakket op bag arbejdet med at få kortlagt Europas erhvervsklynger.

Målet er bl.a. at udarbejde et europæisk Cluster Memorandum, der skal udstikke retningslinjerne for de kommende års klyngepolitik på tværs af landegrænserne. Et af hovedpunkterne er opbygning af et europæisk klyngeobservatorium med en fælles database, der regelmæssigt skal måle de europæiske erhvervsklyngers performance. Et andet hovedpunkt er, at der skal skabes bedre rammebetingelser med øget konkurrence.

Renæssance for klyngepolitik

De senere år har Europas regioner og nationer lanceret over 500 klyngepolitiske initiativer.

Et af de mere succesfulde eksempler på, hvad det kan føre til, er den østrigske bilklynge i Styria, der er underleverandør til den tyske bilproduktion. Gennem en målrettet indsats i de sidste tolv år – og i en periode med skærpet global konkurrence – har bilklyngen skabt ca. 15.000 nye arbejdspladser. Mens bilbyen Detroit i USA er i krise og har svært ved at følge med de fremstormende japanere fra Toyota, blomstrer virksomhederne i den østrigske alperregion stadig. Styria er overraskende ikke kommet med på det europæiske klyngelandkort, og det skyldes måske, at dataindsamlingen ikke i tilstrækkelig høj grad opfanger indikatorer som produktivitet og stærke globale netværk.

En anden succeshistorie er Irland, der i flere år har taget klyngeinitiativer og åbnet økonomien for øget konkurrence og udenlandsk kapital. I dag kan irerne kigge tilbage på et årti med over dobbelt så høje vækstrater som det kontinentale Europa.

Jørgen Rosted mener, at klyngepolitikken i dag oplever en global renæssance: “Vi er vidne til et sandt paradigmeskifte, der slår igennem, fordi virksomhederne konkurrerer på innovation.”

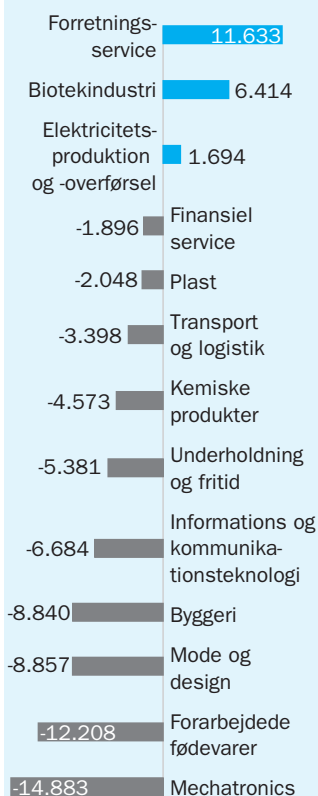
Fra land til land og region til region er der søsat initiativer, som skal understøtte og styrke erhvervsklyngerne i den globale konkurrence. Fra Australien til Storbritannien, og fra Finland til Frankrig, har politikerne indset, at uden stærkere klyngedannelser risikerer man, at virksomheder og arbejdspladser flytter ud i stedet for at skabe flere nye arbejdspladser og trække innovative iværksættere til hjemnationen.

Christian Ketels mener, at det er helt afgørende for de europæiske nationer og regioner at satse på en mere klyngeorienteret politik, for – som

Klyngeinitiativer skyder frem i Europa som paddehatte.

MM | 13 danske erhvervsklynger

Kun tre klynger skaber flere job

Figur 2: I år 2000 havde de 13 danske erhvervsklynger 864.000 beskæftigede. I 2004 var der 50.000 færre job, et fald på 6 procent. Kun forretnings-service, biotek og energi skabte flere job, mens klyngerne for forarbejdede fødevarer og mechatronics taber mange job.

Note: Klyngekoderne er en aggregering af det initiale klyngearbejde af Michael E. Porter's Institute for Strategy and Competitiveness, Harvard University, og "The Europe INNOVA Cluster Mapping Project", Center for Strategy and Competitiveness, Stockholm School of Economics.

Kilde: FORA og Copenhagen Economics for BSR InnoNet.

han siger – "vil det være et meget magtfuldt redskab, der kan forbedre Europas konkurrenceevne, styrke dets innovationskraft og produktivitet."

Europa har faldende beskæftigelse i industrier, der fremstiller højteknologiske varer, og er langt bagefter USA i højteknologisk eksport. Kun 18 pct. af den samlede europæiske eksport er højteknologisk, men i USA er det 26 pct. Der er tre gange så mange investeringer fra amerikanske venturekapitalister som fra europæiske, og virksomheder i EU-landene investerer mellem 12 og 20 pct. mindre i forskning og udvikling end amerikanske og japanske selskaber. På infrastruktur, offentlige institutioner og it-brug er der enkelte nationer som Finland, Sverige og Danmark, der kan måle sig med amerikanerne eller endda slå dem, men i kappestriden om ny teknologi, kapital, konkurrence og ikke mindst klyngedannelse er USA pænt foran.

En ny rapport fra de vestlige landes økonomiske samarbejdsorganisation, OECD – "Competitive Regional Clusters" – viser, at klyngepolitikken er blevet populær igen i en række lande. Den ses som et offensivt svar på den skarpere globale konkurrence. En konklusion, Christian Ketels er enig i:

Nationen kan gøre en forskel

På nationalt plan kan medlemsstaterne og regionerne gå foran allerede nu, understreger Christian Ketels. I globaliseringens tidsalder bliver hjemnationen og regionen ikke mindre, men mere betydningsfuld. Og Danmark har solide forudsætninger for at surfe højt på klyngepolitikens nye renæssance.

"Danmark, der har mange små og mellemstore virksomheder, kan med fordel bruge klyngekonceptet. De små virksomheder skal konkurrere globalt, men de er ikke store nok til at løfte opgaven selv. De har også behov for mere samarbejde og en velfungerende erhvervsklynge," siger Christian Ketels.

Danmarks tre største erhvervsklynger – målt på beskæftigelse – er byggeriet, maskinindustrien og forarbejdede fødevarer, men ingen af dem er hurtigløbere, hvad angår vækst og produktivitet. 10 af de 13 kortlagte danske erhvervsklynger har oplevet faldende beskæftigelse i perioden fra år 2000 til 2004, viser kortlægningen, der har været ledet af FORA. Derimod har klyngerne for forretnings-service og biotek og energi været i stand til at skabe flere job. Se figur 2.

Martin Hvidt Thelle, der er seniorøkonom og

I dag har Danmark for mange, for spredte og for små klynger. Det skyldes, at der ikke er ført en aktiv klyngepolitik.

Martin Thelle, seniorøkonom

"Globaliseringsdebatten øger presset på Europas regioner for at formulere en politisk strategi, der fortsat gør det attraktivt for virksomhederne at lokalisere sig i regionen," fastslår han. Klyngepolitikken er et alternativ til både den gammeldags *pick the winners*-industripolitik med direkte statsstøtte til udvalgte vindervirksomheder og til den nyliberalistiske model med at overlade alt til markedet.

"Politikerne er tydeligvis frustrerede over, at de mangler en opskrift, der overvinder dilemmaet mellem statsdirigisme og nyliberalisme. Klyngepolitikken kan bygge bro, og den vinder nu opbakning både fra centrum-højre og centrum-venstre i det politiske spektrum," siger Christian Ketels.

partner i Copenhagen Economics, har for FORA og det baltiske klyngenetværk BSR InnoNet lavet den danske del af den europæiske klyngekortlægning. Han fortæller, at Danmark har fire højværdiklynger inden for finansiell service, biotek, forretnings-service, samt informations- og kommunikationsteknologi. Disse klynger har vist, at de er i stand til at konkurrere globalt, præstere høj vækst, skaffe langt højere værditilvækst og skabe flere job. Se figur 3.

"De fire klynger har en værdiskabelse, der er 20-40 pct. over resten af den danske økonomi, og det giver dem en nøglerolle for Danmarks vækst og værdiskabelse i de kommende år," fastslår han.

Martin Thelle og de andre deltagere i BSR-in-

neton lægger stor vægt på, at klyngerne benchmarkes ud fra deres evne til at skabe produktivitet. Det er ikke nødvendigvis sådan, at erhvervs-klynger, der outsourcer, får færre beskæftigede i hjemnationen og satser på at opbygge stærkere globale vidensnetværker, er svage klynger. Det er nok så vigtigt at se på, hvilke klynger som har den højeste værditilvækst og kan betale høje lønninger.

Thelle understreger, at man dog ikke bør drage den konklusion, at det så gælder om at satse alt på højværdiklyngerne og glemme resten:

“Vores undersøgelse viser også, at der er plads til markante forbedringer i produktivitsniveauet i de lavproduktive klynger, og man må her stille sig spørgsmålet, om ikke klyngerne kan øge deres produktivitet med mindst 20 pct.”

Han mener derfor, at Danmark har meget at vinde på at føre en mere aktiv klyngepolitik, der offensivt satser på at hæve produktiviteten i alle klynger.

“I dag har Danmark for mange, for spredte og for små klynger. Det skyldes, at der ikke er ført en aktiv klyngepolitik,” fastslår han.

Men indtil nu har indsatsen været alt for spredt på det politiske niveau, vurderer klyngeforskernerne. De håber, at den nye kortlægning af Danmarks erhvervs-klynger og deres benchmarkposition i forhold til andre europæiske klynger også vil føre til en renæssance for klyngepolitikken herhjemme. Regionale initiativer i Trekantsområdet, i Sønderjylland, i Midtjylland og Nordjylland er fra neden begyndt at satse på klyngetænkningen, men på nationalt plan har Danmark stadig ikke en samlet strategisk klyngepolitik.

Der er i årenes løb gjort mange forsøg på at skabe en national strategi på området. Allerede

først i 1990'erne var Jørgen Rosted med til at bringe klyngetænkningen ind i dansk erhvervs-politik. Det skete under stærk inspiration fra ikke mindst Michael E. Porters banebrydende værk “The Competitive Advantage of Nations”, som viste, at de mest succesrige virksomheder konkurrerer med udgangspunkt i stærke og geografisk specialiserede erhvervs-klynger. Danmark var faktisk et af de første lande til at analysere nationens klyngeressourcer – otte klynger blev identificeret dengang – og siden fik Danmark kortlagt 21 kompetenceklynger. Men fra politisk hold blev pionerarbejdet tonet ned til fordel for andre indsatsområder.

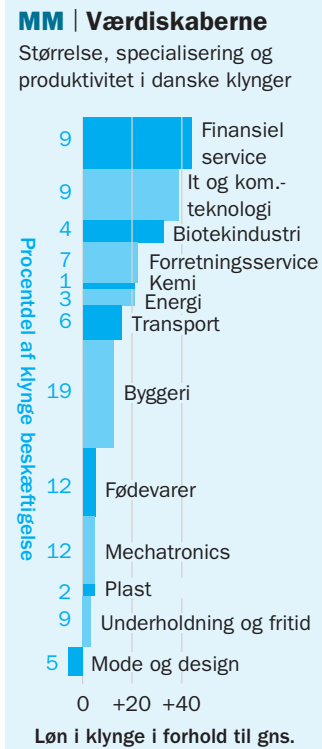
Mange vil givet mene, at det ikke gjorde noget. Danmark har i de sidste år badet sig i flotte konkurrenceplaceringer i de internationale ranglister fra World Economic Forum, IMD og European Innovation Scoreboard. Men Danmarks præstationer ligger målt på vækst og produktivitet under EU-gennemsnittet, afslører de nyeste OECD-tal over udviklingen fra 1992-2007. Se figur 4.

Spejler Danmark sig i Finland, der i et årti har ført en aktiv klyngepolitik, har Danmark langt fra udnyttet sit fulde potentiale. Og fraværet af en offensiv klyngepolitik ser ud til at være en vigtig del af forklaringen. Inden for de globalt udsatte konkurrenceerhverv har finnerne i flere år ligget foran danskerne, og Finland har i dag en produktivitet, der er 15 pct. højere end Danmarks. En stærkt medvirkende årsag til at velstanden i Danmark i dag ligger 30 pct. under Finland.

“De globale erhverv i Danmark er bagud målt på produktivitet,” siger Jørgen Rosted. Og det koster i kappestriden.

MM

Bjarke Møller | bjm@mm.dk

Figur 3: I finanssektoren er lønningerne i gennemsnit mere end 40 procent højere end i resten af økonomien. Klyngerne for it, bioteknologi, forretningsservice og energi er også store værdiskabere med lønninger.

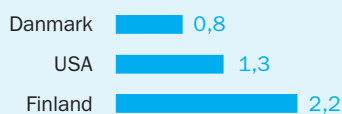
Note: Klyngekoderne er sammensat på grundlag af tal fra Michael E. Porter's Institute for Strategy and Competitiveness, Harvard University, og "The Europe INNOVA Cluster Mapping Project", Center for Strategy and Competitiveness, Stockholm School of Economics.
Kilde: FORA og Copenhagen Economics for BSR InnoNet.

MM | Danmarks efterslæb

Gns. årlig realvækst i BNP 1992-2005, i pct.

Gns. årlig vækst i produktivitet 1992-2005¹, i pct.

Figur 4: Danmark kan ikke følge med.

Note¹: Tal for multifaktorproduktivitet, der er et bredt mål for det langsigtede teknologiske og organisatoriske fremskridt.
Kilde: OECD Factbook, 2007.